

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי **אשר וייט שליט"א**

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

לקט אמרים על ברכת התורה

הלכה

בענין ברכת התורה

פרשת נשא [בחז"ל פרשת במדבר] **תשפ"ב**

שנה כ"ד - קובץ לי [תת"י]

יד"ל ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: info@minchasasher.com

פרשת נשא

בענין ברכת התורה

א

אם ברכת התורה מברכות המצוות או ברכות השבח

יש לעיין בברכת התורה מה גדרה, האם היא כברכת המצוה ומברך על מצות תלמוד תורה, או שמא היא ברכת הודאה ושבח, דכל הלומד תורה וקורא בה נצטוה לתת שבח והודיה להקב"ה שבחר בנו מכל עם ונתן לנו את תורתו.

ואף דכל ברכות המצוה וההודאה מדרבנן הם, וברכת התורה לרוב הפוסקים מן התורה היא וכפשטות דברי הגמרא בברכות (כ"א ע"א) דילפינן "מכי שם ה' אקרא", מכל מקום יש לעיין ביסוד גדרה אם דומה היא לברכת המצוה ומברך על מצות תלמוד תורה, או דהיא משורש ברכות ההודאה.

והנה הרמב"ם לא מנה מצוה זו במנין תרי"ג מצוות התורה, והרמב"ן בספר המצוות (מצוה ט"ו ששכח הרמב"ם) כתב דשלא כדין השמיט הרמב"ם מצוה זו דבאמת מן התורה היא ונמנית במנין המצוות.

ובדעת הרמב"ם נקטו אחרונים רבים דבאמת סבירא ליה דמדרבנן היא וקרא אסמכתא בעלמא. אך המבי"ט בקרית ספר (הל' תפילה פי"ב) כתב דבאמת אף לשיטת הרמב"ם מן התורה היא, אלא דאין היא מצוה בפני עצמה אלא כחלק וענף ממצוות תלמוד תורה, ולפיכך לא נמנתה מצוה זו בכלל תרי"ג המצוות במנין הרמב"ם.

והנה לשון הרמב"ן (שם) "שנצטוינו לברך לשמו יתברך בכל עת שנקרא בתורה על הטובה שעשה לנו בתת תורתו אלינו וכו' וכאשר נצטוינו בברכה אחר האכילה כן נצטוינו בזו". ולכאורה משמע מלשונו דמהות ברכה זו הודאה היא ולא כברכת המצוה, אך באמת אין הכרח מלשון זה, דהלא גם ברכות המצוה ביסודם שבח והודיה להקדוש ברוך הוא שקידשנו במצוותיו וכן בברכת התורה, אלא שנבדלים הם זו מזו רק בגדר הסיבה המחייבת לברך, אם משום מצוה או הנאה או ענין שראוי להודות עליו ולשבח וז"פ.

בענין ברכת התורה

ומכל מקום הדרנא לשאלתנו בגדר ברכת התורה אם הוא מברך על מצות תלמוד תורה או שעצם התלמוד מצריך ברכה.

ונראה שנחלקו בזה הבית יוסף והגר"א בב' מקומות, דהנה נפסק בשו"ע או"ח (סימן מ"ז סעיף י"ד) דנשים מברכות ברכות התורה, והמגן אברהם שם (ס"ק י"ד) ביאר דאף על פי שאין נשים מצוות בתלמוד תורה מכל מקום מברכות ברכת התורה כיון שהם צריכות ללמוד דיני מצוותיהן, ועוד דבסדר התפילה אומרות הן דברי תורה. והגר"א שם חולק על דעת השו"ע דכיון שאין נשים מצוות בת"ת איך יברכו עליה.

ונראה ברור דדעת השו"ע דאין ברכת התורה תלויה כלל במצות ת"ת, ואין היא כברכות המצוה אלא כל הלומד תורה חייב לברך עליה אף אם אין הוא מקיים מצוה בלימודו, דמ"מ חייב להודות לקב"ה שנתן לנו חמדה גנוזה תורתנו הק' וכמו שכתב הרמב"ן שם, וכמו שחייב לברך על ההנאה כך חייב לברך על התורה ולפיכך מברכות הנשים אף שאין הן מצוות במצות ת"ת.

והב"י והגר"א לשיטתיהו אזלי במה שנחלקו שם (סעיף ד') דלדעת השלחן ערוך אין המהרהר בדברי תורה צריך לברך, והגר"א שם תמה עליו דהלא כיון דיש מצוה אף במחשבת התורה ד'זהגית בה יומם ולילה' כתיב והגיון עניינו מחשבת הלב, למה יהא פטור מלברך.

ונראה בדעת הבית יוסף, דאף דמסתבר דיש מצות תלמוד תורה על אף הרהור הלב [עיינן מה שכתבנו בזה באריכות במנחת אשר לויקרא סימן פ"ח], מכל מקום אינו מברך עליה, דברכה זו לאו על מצות תלמוד תורה היא, אלא ברכת הודאה שתלמוד תורה היא סיבת חיובה, ואף דיש מצוה על ההרהור מכל מקום אין ברכה אלא על הדיבור. ומבואר לפי זה דהבית יוסף והגר"א בשני מקומות נחלקו ביסוד דין ברכת התורה אם כברכת המצוה היא או כברכת ההודיה.

והנה בשו"ע (שם סימן כ"ה ס"ה) הובאו שתי דעות בענין אם צריך לברך שתי ברכות על התפילין, ובביאור הגר"א שם תמה איך יאמר שני פעמים 'וציונו' על מצוה אחת עי"ש. ולכאורה יש לשאול הלא מצינו שתי ברכות על מצוה אחת דהיינו ברכות התורה, ובשלמא לשיטת הבית יוסף לק"מ דאין אלו ברכות המצוה, אבל לשיטת הגר"א דגם ברכת התורה הם ברכת המצוות לכאורה הא תבריה לגזיזה.

בענין ברכת התורה

אך באמת לק"מ, דמכל מקום אינו אומר ב' פעמים 'וציונו', ועל כן הגר"א הדגיש בלשונו איך יאמר ב' פעמים 'וציונו' על מצוה אחת, דהלא ברור דאף אם מן התורה הוי ברכת התורה כברכת המצוות מכל מקום ברכה ראשונה מנוסחת כברכת המצוה היא והשניה כברכת השבח ולק"מ [ועיין עוד להלן אות ג' בזה].

והנה השאגת אריה (סימן כ"ד) כתב בשיטת הבית יוסף, דאף דיש מצות תלמוד תורה על ההרהור מכל מקום אינו מברך אלא על הדיבור, וכלישנא דקרא "כי שם ה' אקרא". ומבואר מדברי השאג"א שביאר את הילפותא של מצות ברכת התורה דמשה אמר לישראל "כי שם ה' אקרא", כשאני אקרא לפניכם דברי התורה הזאת, "הבו גודל לאלקינו" וברכו ברכת התורה. ולפיכך משמע מפסוק זה דאין חיוב ברכת התורה אלא על הקריאה ד'אקרא' כתיב ביה.

אך יש לתמוה על דבריו דבאמת מבואר ברש"י בברכות (שם) פירוש אחר בדרשה זו דמה דכתיב "כי שם ה' אקרא" לא על קריאת התורה קאי אלא על ברכת התורה, דמשה אמר לבני ישראל שיענו אמן כאשר הוא יברך את ברכת התורה וז"ל:

"כשבא משה לפתוח בדברי שירה אמר להם לישראל אני אברך תחילה ואתם ענו אחרי אמן כי שם ה' אקרא בברכה, אתם - ענו אחרי אמן".

ומקור דברי רש"י מיומא (ל"ז ע"א) דילפינן מקרא זה דמצוה לענות אמן על הברכה, ואם כן אין לדייק כמ"ש השאגת אריה מלישנא דקרא דמצוה לברך רק על הקריאה.

אך מכל מקום נראה בדעת הבית יוסף דכיון דלא מצינו ברכה זו אלא במה דאמר משה לישראל "כי שם ה' אקרא" כאשר קרא לפניהם שירת האזינו, אין לנו מצוה אלא בדיבור וקריאה בלבד ואין לך בו אלא חידוש, אבל המהרהר בדברי תורה פטור מלברך. וכע"ז מצינו בברכות (כ' ע"ב) דאף אם הרהור כדיבור מותר לבעל קרי להרהר בד"ת כ"סיני", ובתוס' (שם) פירשו דבסיני היה דיבור ואין לך בו אלא כמו שהיה בסיני, ודו"ק בזה [ושו"ר שגם המהרש"א בברכות (כ"א ע"א בח"א) פירש דרשה זו כהבנת השאג"א וכ"ה בפירוש החרדים על הירושלמי בברכות (נ"ב ע"א)].

והנה לכאורה יש ליתן טעם במה דהשמיט הרמב"ם ברכת התורה ממנין המצוות, דסבירא ליה דבאמת מצוה זו אינה אלא מדרבנן וקרא אסמכתא היא, דהלא ביזמא

בענין ברכת התורה

ילפינן מקרא זה דמצוה לענות אמן כנ"ל, ועל כרחך דמה דילפינן מיניה בברכות ברכת התורה אסמכתא היא. אך באמת אין כלל סתירה בין שתי הדרשות של חז"ל, משום דמושה אמר להם לבני ישראל, כאשר אני אברך ברכת התורה תענו אתם אמן.

ב

נפק"מ נוספות מחקירה זו

ואפשר שגם מחלוקת הפוסקים בשו"ע שם (סימן מ"ו סעיף ט') אם צריך לברך ברכת התורה על פסוקי תורה הנאמרים בדרך תפילה ותחנון תלויה בשני דרכי הבנה הנ"ל במהות הברכה. אם נימא דברכת התורה כברכת המצוה היא ומברך על מצות ת"ת מסתבר דפטור לברך על התפילה משום דנראה לכאורה דאינו מקיים בזה מצות תלמוד תורה, דהלא אין כאן לימוד אלא תפילה ותחנון ושאינו תורה מתפילה בכל עיקר גדרה וענינה.

אך אם אין היא ברכת המצוה אלא ברכת הודאה על עצמה של תורה, אפשר דאף הקורא בתורה באופן שאין בו תלמוד אלא קריאה ותחנון חייב לברך ולהודות לקדוש ברוך הוא, וזה דעת היש אומרים שהביא המחבר שם דחייב לברך על הנאמר בדרך תפילה ותחנון.

ולפי זה ניחא מה דנטה הגר"א (שם) לשיטה דפטור מברכת התורה על התפילה, משום דלשיטתו דברכת התורה כברכת המצוה היא, והמחבר גם הוא נוטה לשיטתו שכתב דנכון לחוש לסברא הראשונה שאסור לומר פסוקים אלה ללא ברכה"ת עי"ש.

אמנם נראה פשוט דאין הכרח דשתי דעות אלו נחלקו ביסוד גדר ברכת התורה, דבאמת פשוט דאף אם סבירא לן דברכת הודאה היא יש לטעון דלא נצטוונו להודות אלא על תלמוד תורה ולא על מה שאינו בדרך לימוד אלא בדרך תפילה בלבד. ומאידך יש לומר דאף אם כברכת המצוה היא אפשר דחייב על אף התפילה משום דאפשר דמקיים בזה גם מצות תלמוד תורה, דכל הקורא פסוקי תורה ומבין מה שאומר יש בו מצות תלמוד תורה. ואם כן אין הכרח דמחלוקת זו שהביא המחבר שם תלויה בחקירתנו הנ"ל, אך מכל מקום מתקבל על הלב לבאר מחלוקתם בדרך זה.

בענין ברכת התורה

ואפשר דהב"י והגר"א הלכו עוד לשיטתם בזה שם (סי' מ"ז סי"א) לגבי אם ישן שינת קבע ביום האם נתחייב בברכת התורה, דלדעת ר"ת א"צ לברך ולהרא"ש חייב לברך. ומסתבר דשיטת ר"ת מושתתת על ההבנה דברכת השבח היא ומשו"כ תיקנוה בכל יום כברכות השחר, אבל הרא"ש נקט דהוי כברכת המצוה וממילא תלוי בהפסק ככל ברכת המצוות, והמחבר כתב שם דנהגו כר"ת ולשיטתו אזל דהוי ברכת השבח, אבל הגר"א (שם) נקט כרא"ש וגם הוא לשיטתו כמבואר.

ועוד יש לדון בחקירה זו, דהנה בברכות (י"א ע"ב) נחלקו אמוראי אם יברך לגמרא או רק למקרא ולמדרש. ולכאורה פשוט דלמאן דאמר שאינו מברך אלא על המקרא אין זו ברכת המצוה דהרי ברור לכל מבין דמצות תלמוד תורה אחת היא בין במקרא ובין בגמרא, ולמה יברך על המקרא ולא על המשנה והגמרא. ועוד דהלא גדולה מצות לימוד הגמרא ממצות לימוד המקרא כמבואר בב"מ (ל"ג ע"א): "העוסקין במקרא מדה ואינה מדה, במשנה מדה ונוטלין עליה שכר, בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו", וע"כ דאין ברכת בתורה משום מצות ת"ת אלא ברכת הודאה על עצם התורה ולכן אפשר דאינו מברך אלא על המקרא וכעובדא דמשה שבירך על שירת האזינו. אך למה דקי"ל להלכה כשיטת רבא שם דמברך אף על הגמרא שוב אפשר דברכת המצוה היא, ובזה גופא נחלקו אמוראי.

אך באמת נראה דנחלקו הראשונים בזה, דהנה רש"י שם כתב דמברך אף על גמרא מפני "שהוא עיקר התורה שממנו הוראה יוצאה", ומבואר מלשונו דכיון שחייב לברך על התורה ודאי צריך הוא לברך על הגמ' שהיא עיקר התורה וההוראה. אבל רבינו יונה שם (שף ה' ע"ב מדפי הרי"ף) כתב דמברך על גמרא כיון שיש בו ביאורי המקראות, ושיטתו מבוארת דבאמת כו"ע מודו דעיקר הברכה נתקנה על המקרא אלא דס"ל לרבא דמ"מ מברך על הגמ' משום שיש בו ביאורי המקרא, וע"כ דלשיטתו אף אליבא דאמת אין ברכה זו כברכת המצוה אלא כברכת ההודאה היא ואין חיובה אלא על המקרא וכעובדא דמשה, ודו"ק בזה.

ובעיקר ענין זה ידועים דברי הגרי"ז (בסוף הלכות ברכות) בשם אביו הגדול, וע"ע בשו"ת דבר אברהם (ח"א סי' ט"ז) בתשובה להגר"א וסרמן עי"ש.

בענין ברכת התורה

ג

אם יש חילוק בין הברכות השונות

ובעיקר הדבר אם ברכת התורה ברכת המצוה היא או ברכת הודאה, הנה באמת פשוט דהברכה הראשונה ברכת המצוה היא, דהלא כל הנוסח 'אשר קדשנו במצוותיו וציונו' דומה לכל שאר ברכת המצוות, והברכה האחרונה 'אשר בחר בנו' היא ככל ברכת ההודאה, וא"כ לכאורה כל מה שהארכנו לעיל אין לו מקום כלל אלא תלוי הדבר באיזו ברכה מדובר.

אך באמת נראה פשוט דאף דבודאי אנשי כנה"ג תיקנו שני ברכות בברכה"ת, אחת בלשון ברכת המצוות ואחת בלשון ברכת ההודאה מ"מ עדיין יש לחקור במהות המצוה מה"ת, דהלא מה"ת אין מטבע מסויים בברכות, ואין להם כל נוסח מוגדר, וא"כ יש לעיין בעיקר החיוב מה גדרו. ובאמת אפשר דברכת המצוה היא ואעפ"כ מברכינן 'אשר בחר בנו' שהיא מעולה שבברכות כמבואר בברכות (י"א ע"ב), ואפשר דברכת ההודאה היא ואעפ"כ נברך 'אשר קדשנו' דהלא גם נוסח ברכת המצוה יש בה הודאה שמודה להקב"ה שקדשנו במצותיו וא"כ פשוט דאין להכריע מנוסח הברכות על גדר המצוה מה"ת.

והנה לדעת הבית יוסף (שם) נשים מברכות ברכת התורה, ונתבאר לעיל דהוא סובר דברכת הודאה היא ועל כן גם נשים מברכות אעפ"י שהן פטורות מת"ת. ולכאורה קשה דמ"מ איך יברכו ברכת 'אשר קדשנו במצוותיו' אם אינם מצוות בת"ת, והלא פשוט מפשטות לשון השו"ע דהן מברכות את כל הברכות ולא ברכת 'אשר בחר בנו' בלבד [ובאמת הגר"א בסי' מ"ז הנ"ל תמה איך יאמרו הן "וציונו" והן "ונתן לנו"]. אלא נראה כמבואר דאם מהות הברכה מה"ת ברכת הודאה היא, דין הברכות כולן נגזר מגדר זה, ואף ברכה ראשונה דינה כדין ברכת הודאה ונשים חייבות בה, ועדיין צ"ע בזה.

ומלבד שתי ברכות אלו מברכינן גם ברכה אמצעית "והערב נא", והיא ברכה שנוכה לטעום מצוף דבשה של תורה ולהתענג מנועם זיוה, ובפשטות היא מעין ברכת הנהנין על עריבות התורה ומתיקותה, וכ"כ הלבוש (שם סעיף ו') דברכה"ת יש בה ברכת הנהנין.

בענין ברכת התורה

ולפי"ז נמצא דמצינו בברכות התורה את כל שלשת גדרי הברכות שמנה הרמב"ם בריש הלכות ברכות שהן ברכות הנהנין, המצוה וההודאה. אמנם באמת פשוט דאין ברכת הנהנין אלא על הנאה גופנית ולא על הנאה רוחנית, ולהדיא אמרו בברכות (כ"א ע"א) דאין ללמוד ברכה"ת מברהמ"ז דמה לברכהמ"ז "שכן נהנה", ונראה דלכן תיקנו ברכה זו בלשון תפלה ולא בלשון הודאה, ודו"ק.

וראה זה פלא בדגל מחנה אפרים (פרשת בשלח) הביא בשם הבעל שם טוב זיע"א במה שאמרו חז"ל בנדרים (פ"א) "על מה אבדה הארץ על עזבם את תורתך, שלא ברכו בתורה תחלה", דהכוונה היא שלא ברכו ברכת 'והערב נא'. ויש בזה מוסר גדול דאף שברכו על התורה ברכת המצוה וברכת ההודאה, מכיון שלא ברכו עליה ברכת הנהנין ולא הפילו תחנון לפני אבינו שבשמים שיזכו לטעום ממתיקות התורה ולא השתוקקו לבקר בהיכליה, נחרב הבית וגלו ישראל מעל אדמתם. מי יתן ונזכה שיהיה חלקנו עם הוגיה ועמליה ונטעם מנועם התורה.

ד

בענין ספק בברכת התורה

הנה נתקשיתי בדברי המשנה ברורה, דבסימן מ"ז (סק"א) נקט דברכת התורה מה"ת היא וכמו שהסיק השאג"א (סימן כ"ד), ועל כן בספק אם בירך ברה"ת חוזר ומברך ברכת 'אשר בחר בנו' דספק דאורייתא לחומרא, אך שם (ס"ק כ"ח) כתב דבניעור כל הלילה כיון שנחלקו בו הפוסקים אם יברך ספק ברכות להקל, וזה תמוה דהלא רק בברכה דרבנן אמרינן ספק ברכה לקולא ולא בברכה דאורייתא וא"כ נראין דבריו סותרין זא"ז.

ובמושכל ראשון היה נראה, דשאני ספק דניעור כל הלילה דמה"ת ודאי אינו חייב לחזור ולברך, דהא כיון דלא ישן שינת קבע אינו חייב מה"ת בברה"ת, דכל מה שמצינו לשיטת ר"ת דמברך כל יום אינו אלא משום דהוי ככל ברכות השחר שחכמים תקנו לברכם בכל יום ואין זה אלא מדרבנן, דמה"ת ודאי אין חייב לברך ברה"ת בכל בוקר דמהיכי תיתי לחדש חיוב בכל יום, ומה"ת בודאי יש מצוה לברך על התורה ותלמודה וכל זמן שלא הפסיק והסיח דעתו אינו חוזר ומברך, וכיון שאין הספק אלא בחיוב דרבנן של ברה"ת ספק ברכות להקל.

בענין ברכת התורה

אך באמת צ"ע בזה, משום דלדעת ר"ת נראה פשוט דכיון דס"ל דבכל ענין צריך לברך בכל יום ויום דכך תיקנו חכמים, וככל ברכות השחר שמצוה לברכן בכל בוקר, וממילא אין דעתו בברכתו אלא ליום אחד ושוב הדר דינא דחייב לברך למחרת מה"ת, וכ"כ המג"א (סי' מ"ז ס"ק י"ב), ונמצא דספק דאורייתא הוא ולא ספק דרבנן.

אך אפשר לומר, דכל מה דמצינו שאם לא התכוין אלא ליום אחד חייב לחזור ולברך אין זה אלא דין דרבנן, דמה"ת אין זה תלוי בכוונתו אלא כ"ז שלא הפסיק פטור מברכה. ובמנחת אשר על ת"ת (סי' ח') הארכתי בענין אם אדם יכול להגביל ברכה שלא יפטרנו אלא עד זמן מסויים, ויש לעיין אם נימא דיכול להגביל את זמן תוקף ברכתו מה"ת, וצ"ע בזה.

ואפשר עוד דדעת המשנ"ב דספק ברכה של תורה לחומרא אינו אלא בודאי נתחייב וספק אם ברך ויצא יד"ח, אבל בספק חיוב אזלינן לקולא. אך צ"ע בזה דאף דישי מקום לסברא זו וכיו"ב מצינו לגבי ספק קיים מצוה, מ"מ אין זה נראה בני"ד דכיון דהוי ספיקא דאורייתא יש לנו להחמיר בו אף ללא חזקת חיוב, וז"פ.

ואפשר שדברי המשנ"ב שם (ס"ק כ"ח) מושתתים בעיקר על מה שנראה מדבריו בס"ק כ"ה דנקט לעיקר דצריך לברך אחרי שינת קבע בצהרים, ונגזר מכך דאינו מברך בניעור כל הלילה, וצ"ע.

ה

אם ברכת התורה מעכבת במצות תלמוד תורה

כתב הפמ"ג (סי' תרפ"ה מש"ז ס"ק ב'), דהקורא קריאת זכור ללא ברכת התורה אפשר דלא יצא יד"ח, וזאת לפי המבואר בברכות (ט"ו ע"א) דהטעם שברכות אינן מעכבות במצוות משום שהן מדרבנן, הרי דאילו היו ברכות מה"ת הן היו מעכבות, וברכת התורה הרי היא דאורייתא [עיין משנ"ב סי' מ"ז סק"א ומה שנתבאר בסימן הקודם], ועל כן בדין הוא שתעכב במצות הקריאה עי"ש.

וחזינן דפשיטא ליה להפמ"ג דמצוה זו מחייבת לברך ברכת התורה אף כשאין מתכוין למצות ת"ת אלא למצות זכירת מעשה עמלק, משום דמ"מ אופן קיום המצוה הוא ע"י קריאת פרשה בתורה ועל כן צריך לברך עליה ברה"ת. ולכאורה לדבריו ה"ה בקר"ש אם לא בירך עליה ברה"ת לא יצא ידי חובתו.

בענין ברכת התורה

אך לפי המבואר לעיל (סימן י"ב) יש לחלק דלשיטת הירושלמי (ברכות דף ח' ע"ב) קריאת שמע אף עדיפא, דכל עניינה קריאת ושינון פרשה בתורה היא, משא"כ פרשת זכור שאינה אלא זכירה בעלמא, ולשיטת הבבלי (שבת דף י"א ע"א) אדרבה פרשת זכור עדיפא, דקר"ש מיסוד העבודה היא ועניינה קבלת עול מלכות שמים, משא"כ קריאת פרשת זכור שיסודה קריאת פרשה בתורה, ודו"ק כי קצרת.

ובעצם הנחת הפמ"ג דברכת התורה מעכבת כיון דמה"ת היא, באמת כך מבואר בתוס' הרא"ש בברכות (שם) דאילו היו ברכות המצוות מה"ת היו מעכבות. אך הפנ"י (שם) העיר גם הוא בדברי הגמ', וכתב דלרווחא דמילתא אמרו ברכות מדרבנן ולא מעכבי כיון דבאמת הוי מדרבנן, אבל באמת אף אילו היו הברכות מה"ת לא היו מעכבות דברכות מילתא אחריתי הן ומהיכי תיתי יעכבו בקיום המצוה, עי"ש.

ובשו"ת דבר אברהם (ח"א סי' ט"ז) כתב להעיר בשם הגר"א וסרמן, דאם כן מדוע אסור ללמוד לפני ברכות התורה, והלא כיון דברכה זו דאורייתא נמצא שאם לא בירך לא קיים מצות ת"ת וממילא לא נתחייב לברך. ותירץ שם דע"כ צ"ל דאין ברכה זו על מצות ת"ת אלא ברכת השבח על עצם התלמוד [עיין מה שנתבאר בסימן הקודם בעיקר שאלה זו בגדר ברכת התורה אם הוי כברכת המצוה או כברכת השבח, ובחי' הגרי"ז סוף הל' ברכות כתב בשם הגר"ח דאין ברכה"ת באה על המצוה אלא על עצם החפצא דת"ת עי"ש].

אלא שאת גוף קושית הגרא"ו לא הבנתי, דמ"מ ישנה מצות עשה לברך על התורה וא"כ ע"כ צ"ל דזה גופא גדר המצוה, לברך לפני תלמודו ובכך לקיים מצות ת"ת, והתלמוד והברכה באין כאחד והלומד ללא ברכה ביטל מצ"ע זו, וז"פ ודו"ק.

ומ"מ נראה פשוט, דאם נימא דאכן צריך לברך ברכה"ת על קריאת פרשת זכור ע"כ דאין זו ברכת המצוה, דהלא אינו מתכוין לשם מצות ת"ת כלל ובהכרח דברכת השבח היא, וא"כ בודאי אין הברכה מעכבת בקיום המצוה דרק בברכת המצוה יש סברא לומר דהיא חלק מן המצוה ועל כן היא מעכבת ולא בברכת השבח, וא"כ יש לפקפק על הנחת הפמ"ג הנ"ל, וצ"ע.

וכ"ק מו"ר מצאנז זצוק"ל אמר בדרך הנ"ל ליישב את ההלכה התמוהה שהביאו הראשונים בריש חולין בשם ספר הלכות ארץ ישראל דשחט ולא בירך שחיטתו פסולה, והרא"ש (שם פ"א סימן א') כתב להוכיח מזה דהחכם שכתב הלכות א"י כתבן

בענין ברכת התורה

מדעתו דהלא קיי"ל דאין הברכות מעכבות. ואמר מו"ר דאפשר דהלכות ארץ ישראל מושתתת על התלמוד הירושלמי שהוא תורתן של בני א"י, ושיטת הירושלמי בריש כיצד מברכין (ברכות פ"ו ה"א) דילפינן ברכות המצוה מברכות התורה, וא"כ ברכת המצוה מדאורייתא, והלא בתוס' הרא"ש מבואר דאילו היו ברכות מה"ת היו מעכבות, ובדין הוא דמי ששחט ללא ברכה שחיטתו פסולה.

אך אף שהדברים נחמדים ונעימים בדרך הפלפול, יש לפקפק בהם, שהרי גם בירושלמי נחלקו אמוראי בסוף ר"ה ובסוף פסחים במצוות אם צריכות כוונה, ונחלקו בתוקע לשיר ובמי שהיה עובר אחורי ביהכ"נ ושמע קול שופר וכדו' ואת"ל דברכות המצוות מעכבות, תיפוק ליה דלא יצא יד"ח משום שלא בירך, אלא ע"כ דגם אליבא דירושלמי אין ברכת המצוה מעכבת.

ובטעם הדבר צ"ל או דגם הירושלמי מודה דברכת המצוות מדרבנן וההיקש לתורה אסמכתא בעלמא היא, או דלא ס"ל כהבנת הרא"ש והפמ"ג בדברי הגמ' בברכות אלא כהבנת הפנ"י דאף אילו ברכות היו מה"ת אין סיבה שיעכבו בקיום המצוה (ועיין לעיל סימן ע"א במה שנתבאר בהרחבה בזה).

ו

'לפני עור' באמירת ד"ת ללא ברכת התורה

הנה נשאלתי ע"י גדול אחד, איך מותר לומר דברי תורה והלכה למי שידענו בבירור שלא בירך ברכת התורה, והלא העוסק בתורה ואינו מברך עליה מבטל מצות עשה, והגורם לחבירו לבטל מצות עשה עובר ב'לפני עור לא תתן מכשול' כמבואר בשו"ע או"ח (סי' קס"ג ס"ב ברמ"א) דאסור להאכיל פת למי שלא נטל ידיו ועובר בלפני עור, וכן מבואר עוד שם בשו"ע (סי' קס"ט סעי' ב') שאין ליתן דבר מאכל אלא למי שידע בו שיברך עליה, ואף שכתב שם הרמ"א דאם נותן לשם צדקה מותר, כבר כתב שם במשנ"ב (ס"ק י"א) בשם הפמ"ג דאין זה אלא במקום ספק אבל בודאי שלא יברך אסור בכל ענין.

ושאלה זו שכיחה מאוד במי שנוסע במוניות, ומעשים בכל יום שנהגים אף אלה שניכר בהם שאינם מדקדקים במצוות הם מבקשים לשמוע דבר תורה.

ו

בענין ברכת התורה

ומרן הגרי"ש אלישיב שליט"א (זצ"ל) אמר, דכיון דאין השומע מתכוין לשם מצות ת"ת, אינו מחוייב לברך. אך לכאורה אין זה פתרון ברור, דהא תינח אם ברכת התורה ברכת המצוה היא ומברך על מצות ת"ת, אך אם אין הברכה על המצוה כלל אלא ברכת השבח על עצם התלמוד מצוה עליו לברך אף בכה"ג.

ועוד דכבר הארכתי במנחת אשר כללי המצוות (סימן י"א אות י"ד) לבאר את הנלענ"ד דבמצות ת"ת אין צריך כוונה, דלא מצינו דמצוות צריכות כוונה אלא במצות שכל עניינם בעצם המעשה ולא במצות שעיקרן בתוצאה ובפועל יוצא, ועיקר מצות ת"ת כדי שנדע מצוותיה והלכותיה את המעשה אשר יעשון ואת הדרך נלך בה, וכל המכוין לתלמוד כדי לדעת מקיים מצות ת"ת אף אם לא כיון כלל לשם מצות ת"ת.

ואף שכתב באור שמח בהל' ת"ת (פ"א ה"ב) לבאר את מה שאמר רבא במנחות (צ"ט ע"ב) דמצוה לומר בפני ע"ה דבר זה דהקורא קר"ש שחרית וערבית יצא ידי מצות ז'הגית בו יומם ולילה, בכדי שיתכוין הע"ה בקוראו את שמע לשם מצות ת"ת כי זולת זאת לא יצא, נראה דהיינו משום שכיון לשם מצות קר"ש ולא למד בדרך תלמוד, אבל הלומד תורה יצא ידי מצותו אף שלא כיון להדיא לקיים מצות עשה כנלענ"ד [והאו"ש ציין לחידושו למס' יומא ולכן לא ידעתי מה מוצא דבריו בבירור].

והנראה לענ"ד בזה, דאף לפי השיטות דברה"ת הוי מצוה דאורייתא מ"מ ברור כשמש שטפלה היא למצות תלמוד תורה דלעולם הברכה טפלה למצוה, ואף אם אין ברכה"ת כברכה על מצות ת"ת מ"מ הברכה טפלה לתורה, ולעולם אין לבטל עיקר מפני הטפל, ואם אין ביד האדם מכל סיבה לברך ברכת התורה לא יבטל משום כך מלעסוק בתורה דאין לבטל תורה משום ברכתה.

הגע בעצמך, אדם שאין בידו לברך ברכת הלולב וכי ימנע משום כך מלקיים מצות הלולב אפילו בשאר הימים במדינה שאינם אלא מדרבנן, דהלא אם יטול לולב בלא ברכה מבטל מצוה דרבנן בקום ועשה ואם לא יטול כלל מבטל מצוה בשב ואל תעשה, אלא פשוט דלא יבטל מצוה משום ברכתה וכך אין לבטל תורה משום ברכתה. ואף שיש לחלק בין לולב שהוא חובה לת"ת (ועיין במה שהארכתי במנחת אשר ויקרא סימן פ"ד), מ"מ עצם היסוד שאין לבטל עיקר משום טפל ומצוה משום ברכתה ברור ומוכח. וכיון שכך אף אנו מצווין לתלמוד תורה אף שנדע שלא בירך עליה כיון שאין בידנו לגרום לכך שיברך, ודו"ק בזה.

בענין ברכת התורה

ונראה עוד בכ"ז, דהנה נצטוונו במצות עשה ליתן צדקה, ונצטוונו עוד בלאו וכמ"ש (דברים ט"ו י'): "נתון נתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' א בכל מעשיך". ויש לעיין במי שיודע בנפשו שא"א לו ליתן צדקה בלא שירע לבבו דלכאורה עדיף לבטל מצות עשה בשב ואל תעשה ולא יעבור על לאו בקום ועשה ונפסוק לו שלא יתן צדקה כדי שלא ירע לבבו, ופשוט שאין הדבר כן משום דלאו ד'לא ירע לבבו' אינו אלא פרט הטפל לעיקר מצות צדקה, ואין לבטל את עיקר המצוה מפני הנטפל לה.

ובגוף הענין דהשומע ד"ת חייב לברך לאו מילתא דפסיקתא היא, אך כך כתבו בשו"ע הרב (פסקי הסידור ברכות השחר) ובשו"ת הלכות קטנות (סי' קנ"ט) וכ"כ במשכנות יעקב (או"ח סי' ס"ד), והארכתי בזה במק"א (וע"ע במנחת שלמה ח"א סי' צ"א אות א' מש"כ בזה בשם הגרצ"פ פרנק).

ז

ברכת התורה לפני קיום מצוות

הנה כתב הבכורי יעקב (סי' תרמ"ד סק"א) דיש לברך ברה"ת לפני נטילת לולב, ולא ביאר בזה טעמו ונימוקו. והגר"י מקוטנא בספרו יבין דעת (חסדי אבות סי' יג) תמה עליו דמה ענין ברכת התורה לקיום מצוה, ועיין במשנ"ב (סי' מ"ז סק"ז) שכתב דמותר לעשות מצוה לפני ברה"ת.

ונראה ליתן בזה טעם ותבלין, דהנה דעת השו"ע (שם סעיף ה') דמברך "על דברי תורה", אך מנהג בני אשכנז לברך "לעסוק בדברי תורה" כמבואר שם בט"ז ובמשנ"ב (שם ס"ק ח'). ומקור הנוסח "על דברי תורה" הוא באבודרהם (עמוד מ"ג) ובספר המנהיג (דיני תפלה אות א'), ולפי לשון זה משמע דברכת התורה קאי גם על מעשי המצוה, ואף שבודאי אין זה מעיקר חיוב ברכה"ת דאורייתא דנראה פשוט דעיקר ברכה זו על לימוד התורה שנצטוונו בה וכדילפינן מ"כי שם ה' אקרא" בשירת האזינו, מ"מ כיון שכך היתה דעת אנשי כנסת הגדולה לכלול גם מעשי המצוות בברכה זו ודאי שכך ראוי ונכון לנהוג לכתחלה לא לקיים המצוה לפני ברכה"ת אף שאין זה חיוב גמור. ונמצא לפי"ז דאין כל סתירה בין דברי הבכורי יעקב לדברי המשנ"ב.

בענין ברכת התורה

ואף לבני אשכנז שמברכים 'לעסוק בד"ת', אין זה בהכרח משום דלא ס"ל דגם מצוות בכלל ברכה זו אלא דמטעם אחר מברכין לעסוק כמבואר שם בט"ז, אך אין הכרח שנחלקו ביסוד הנחה זו דגם עסק המצוה בכלל ברה"ת.

וגדולה מזו חידש בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' כ"ט) דמה שאמרו דברכת המצוות מדרבנן אין זה אלא לאחר שכבר בירך בבוקר ברכת התורה, אבל אם לא בירך ברה"ת חייב מה"ת לברך על המצוות.

ואמרתי לפי דבריו לפרש את דברי רש"י בברכות (שם) במה שאמרו דברכות מדרבנן לא מעכבי וז"ל: "כדאמר כל המצוות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן", ולכאורה תמוה למה הזכיר כאן מה שמברך עובר לעשייתן מה ענין זה למה שאמרו דברכות מדרבנן. ולהנ"ל ניחא דרק הדין דעובר לעשייתן הוי מדרבנן אבל עצם החיוב לברך על המצוות מה"ת היא כמבואר.

אך באמת נראה דזה חידוש גדול, ובודאי שאין לו הכרח מדברי הראשונים הנ"ל, דנראה פשוט דעיקר הברכה על תלמוד תורה היא ולא על המצוות וכמבואר, ודברי רש"י בברכות שם מתפרשים בפשוטן, דבאמת לא מצינו בחז"ל הלכה זו דברכת המצוה אלא בלשון זה בלבד דתיקנו לברך על המצוות עובר לעשייתן, ומשום כך הביא רש"י את לשון זה וז"פ, ודו"ק כי קצרתי.

ב

ברכת התורה בשבועות למי שניעור כל הלילה

הנה דנו הפוסקים והאחרונים במי שניעור כל ליל שבועות ועוסק בתורה כמנהג ישראל קדושים, כיצד יעשה בברכת התורה בבוקר, וכבר נתבאר בדברי הפוסקים ששאלה זו במחלוקת היא שנויה בין ר"ת והרא"ש. דהנה הביא המחבר (סימן מ"ז סעיף י"א) שני דעות בשינת קבע ביום אם חייב לברך ברכת התורה אחריו דלדעת ר"ת חייב לברך ברכת התורה בכל יום וכברכות השחר בבוקר ואין זה תלוי כלל בהפסק ובהיסח הדעת ולפיכך אין שינת קבע בצהריים מחייבת ברה"ת, אבל לשיטת הרא"ש חייב הוא לברך כיון ששינת קבע הוי הפסק גמור. ופשוט לכאורה דגם דין הניעור כל הלילה תלוי במחלוקתם, דלדעת הרא"ש לא יברך כיון שלא ישן ולא הסיח דעת מן התורה, אך לשיטת ר"ת דאין הדבר תלוי כלל בהפסק אלא חייבוננו לברך כל יום מברך אעפ"י שלא ישן. וכיון שכתב המחבר שם דנהגו כשיטת ר"ת שלא לברך ע"י שינת קבע ביום לכאורה הוא הדין שמברך בבוקר אף אם נעור כל הלילה.

אך המגן אברהם (שם ס"ק י"ב) כתב לדייק מלשון המחבר (סעיף י"ב) דאם נעור כל הלילה באמת אינו מברך בבוקר ותמה דהרי כיון שנהגו בשינת הצהריים כשיטת ר"ת דמברך בכל יום א"כ אף אם לא ישן בלילה יש לו לברך וגם בסי' תצ"ד (סק"א) כתב המג"א לעיקר דהנעור כל הלילה יברך בבוקר לפי שיטת ר"ת אך הוסיף דאם אפשר ישמע מאחר לצאת ידי כל ספק עי"ש.

והגרעק"א שם כתב דבאמת עיקר ההלכה לא כר"ת אלא דמשום חשש ברכה לבטלה נהגו שלא לברך בצהריים וכך מבואר בבית יוסף בשם האגור, וא"כ אין סתירה בין שני הלכות אלו דבשינת הצהריים אינו מברך וכשיטת ר"ת וגם בנעור כל הלילה אינו מברך דעיקר כשיטת הרא"ש והטור דבשינה והפסק תליא מילתא. ולכאורה נראה מלשון המחבר דעיקר ההלכה בזה כשיטת הרא"ש שהרי הביא שיטתו בסתם ואח"כ שיטת ר"ת בי"א ובכה"ג עיקר דעתו כשיטה ראשונה כידוע אך כבר כתבו ביד מלאכי ועוד בספרי הכללים דאין זה כלל גמור וכאשר מוכח מדברי השו"ע דנקט כשיטה בתרייתא הכי נקטינן.

אך בעיקר מה שדקדק המג"א מלשון המחבר חלק עליו רעק"א וכתב לדייק להיפך מלשון השו"ע דאף אם נעור כל הלילה מברך בבוקר וכתב דכן עיקר ההלכה.

בענין ברכת התורה

ועוד כתב שם רעק"א לחדש דאם ישן בערב יו"ט בודאי מברך בשבועות בבוקר אף אם נעור כל ליל השבועות דממ"נ לשיטת הרא"ש כבר נתחייב לברך בערב החג לאחר שינת קבע אלא שלא נהגו לברך משום שיטת ר"ת, וכשנעור כל הלילה הרי גם לשיטת ר"ת נתחייב בבוקר וא"כ ממ"נ הוא חייב בברכת התורה וכן פסק להלכה. וכדברי הרעק"א חידש גם זקננו מהר"ם אש כמבואר בספר זכרון יהודה מהנהגותיו שכך עשה למעשה עי"ש. וראיתי בתשובות הגרח"ק בסו"ס אשי ישראל שכתב שהחזו"א פקפק בפסק זה דס"ל דכל שינה ביום הוי ארעי, וצע"ג דהלא הביא השו"ע שתי דעות בענין שינת קבע ביום, הרי דשינת היום לא בהכרח ארעי היא, וצ"ע.

אמנם (בסימן מ"ז סעיף ז') איתא דברכת אהבה רבה פוטרת מברכת התורה ובמשנ"ב (שם סקי"ג) כתב דה"ה ברכת קר"ש של ערבית ומתוך כך כתב דראוי לכוון לצאת יד"ח בברכת קר"ש ש"ע לאחר שישן שינת קבע ביום, אך אם יכוין כך שוב לא יוכל לברך בשבועות בבוקר, ולענ"ד עדיף לא לכוין בערבית לשם ברכה"ת כדי לברך בבוקר ודו"ק.

ב

והנה בשו"ת השיב משה (סי' ב') כתב ראיה לשיטת ר"ת דבכל יום יש חיוב בה"ת ולא תלי' בשינה והפסק דהרי מבואר מלשון המחבר דרק בשינת קבע נחלקו אבל בשינת ארעי מודה הרא"ש דאינו הפסק ואינו מחויב שוב לברך ברה"ת, וא"כ יש לתמוה דהרי ילפינן מצות ברה"ת ממושה שאמר לישראל לפני שקרא שירת האזינו "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלקינו" כמבואר בברכות (כ"א ע"א), ולכאורה פשוט דמושה לא ישן שינת קבע, דאף בדוד אמרו בברכות (ג' ע"ב) דלא ישן אלא שינת ארעי, וא"כ פשוט דמושה ג"כ לא ישן מעולם שינת קבע דכל מדות החסידות שמצינו בכל גדולי וצדיקי הדורות איתנהו כולהו במשה וא"כ לשיטת הרא"ש לא נתחייב משה מעולם בבה"ת לאחר שבירך פעם אחת כשקיבל תורה מהקב"ה וע"כ דבכל יום יש מצוה אף ללא הפסק ושינת קבע. וכתב ההשיב משה שזו היא ראיה גמורה חלוטה ופסוקה שאין להשיב עליה. ועי"ש שהאריך בראיה זו.

ובעניי לא הבנתי כלל קושיא זו מכמה טעמים:

א. באמת נראה פשוט די"ל דאף אם משה פטור היה מברכת התורה מ"מ בירך להוציא את העם ידי חובתן דהלא הם היו חייבין בבה"ת ומשה בירך כדי להוציאן ידי

בענין ברכת התורה

חובתן דהלא ביומא (ל"ז ע"א) למדו מפסוק זה כי שם ה' אקרא דמצוה לענות אמן אחר המברך "תניא, רבי אומר כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו, אמר להם משה לישראל בשעה שאני מזכיר שמו של הקדוש ברוך הוא אתם הבו גדל". ופרש"י שם דמשה בירך כדי להוציאן והם ענו אמן, וא"כ אף אם נניח דמשה פטור היה מ"מ אעפ"י שיצא מוציא.

ב. אך באמת נראה דלא נדע כלל דרך נשר בשמים, ואף שמצינו בדוד שלא ישן שינת קבע אפשר דהיא הנותנת דמשה משום שהיה מופשט לגמרי מן הגשמיות לא היה שייך בו כלל רוח דמסאבא ומסתבר דכל הפגם בשינת קבע אינו אלא משום דרוח דמסאבא השורה על האדם בשינתו כמבואר בזוה"ק (וישלח מ"ז).

ועוד אמרו בברכות (נ"ז ע"ב) דשינה היא אחד מששים במיתה, ומשה רבינו לרום מעלתו לא שרתה עליו כל רוח טומאה דהלא לא היה בעל מחיצות כלל אלא בשגם הוא בשר כמו שכתב הרמב"ם בפרק ז' משמונת פרקי הקדמתו למס' אבות, וגם טעם מיתה לא שייך במשה דהלא אף מיתתו ממש מיתת נשיקה היתה כמבואר במועד קטן (כ"ח ע"א) והיא מעלה עליונה של דביקות, וא"כ אפשר דאף שינתו היתה בה מעלה יתירה של דביקות עילאה. וידוע מש"כ מוהר"ח"ו על רבו אור העולם האריה"ק שבשינתו נתגלו לו סודות התורה שתלמיד ותיק אינו לומד במאה שנה (ובהקדמת האמרי בינה חלק א' כתב לבאר בדרך זה מה שאמרו בש"ס "כי ניים ושכיב רב אמר להא מילתא", דאין הכונה לזלזול וביטול אלא שדבר זה אף שיש לו פירכא בהלכה מקובל הוא בדרך סוד ונתגלה לו כי ניים ושכיב דשינת הצדיקים מסוגלת לגילוי סודות התורה עי"ש), סוף דבר נראה לענ"ד דאין בידנו לדון בסברא דמשה לא ישן שינת קבע כדוד מלכא משיחא דאפשר דלמעלתו הנשגבה למעלה מכל המין האנושי לא היתה כל פגם בשינתו.

(ובאמת נסתפקתי מעודי במי שלומד תורה כל שעת שינתו, וכמו שהעידו בני הגר"א על אביהם בהקדמה לביאור הגר"א על שו"ע או"ח דמעולם לא ישן אלא שיתין נשמין ובכל עת שינתו רחושי מרחשן שפתיו הלכות ואגדות, אם השינה הוי הפסק לברכת התורה דהלא בכל זמן שינתו עוסק הוא בתורה. אך לכאורה נראה דלימוד זה של שעת השינה אף שיש בו מעלה גדולה ונפלאה מ"מ אין בו חיוב ומצות ת"ת דהלא בשעה שהוא ישן על מיטתו אינו מקיים מצוה אך מ"מ ספק הוא בעיני דאפשר דמ"מ

בענין ברכת התורה

אין הפסק בבה"ת אם הוא עוסק בתורה בשינתו ללא הפסק ואפשר דבטלה דעתו אצל כל אדם ואכמ"ל).

אמנם עוד כתבו שם בני הגר"א דמעולם לא ישן אלא שתי שעות ביממה, ושתי שעות אלה היו מופסקות לשינת ארעי, וצ"ע לפי"ז איך בריך ברכה"ת בכל יום והלא לא הפסיק, ולשיטת הרא"ש כל עוד לא הפסיק לא נתחייב, ואפשר דמי שכל שינתו ארעי אף שינת ארעי הוי הפסק גמור לגביו, ואפשר עוד דרק בשינת קבע ביום נחלקו אבל בשינת ארעי בלילה לכו"ע הוי הפסק ועדיין צ"ע.

ג. ועוד יש לדחות ראית ההשיב משה דהלא מבואר במשנ"ב (סי' ד' ס"ק ל"ה) דבשבת מותר לישן שינת קבע ורק בחול יש בזה קפידא וא"כ משום שינת השבת נתחייב שוב בבה"ת עי"ש.

ד. ובעיקר דברי ההשיב משה יש לכאורה לתמוה דנראה פשוט דכל שיטת ר"ת אינו אלא מדרבנן דמה"ת ודאי דאין חיוב בה"ת בכל בוקר דמהי"ת שיהא מצוה בכל יום ויום, אלא נראה פשוט דמה"ת צריך הוא לברך על תלמוד תורה וכהא דמשה אלא דר"ת ס"ל דאנשי כנסת הגדולה תקנו לברך בכל בוקר ובוקר כמו שתיקנו בברכות השחר, וא"כ מה"ת מודה ר"ת להרא"ש דבכל פעם שלומד תורה חייב לברך ואם הפסיק חייב לברך שנית.

וא"כ אף לשיטת ר"ת קשה ממשה רבינו דאם לא הפסיק איך נתחייב בברכה ואין לדחות דמשה קיים מצות חכמים לברך בכל בוקר דהלא כל ראית הה"מ מיוסדת על ההנחה דע"כ ברכתו מה"ת היא כמבואר בדבריו דאל"כ אפשר שבירך על קריאת התורה וכתקנת משה ועזרא עי"ש היטב, אלא ע"כ דאין הכרח דמשה רבינו לא ישן קבע או שבירך להוציא את בני ישראל ידי חובתן כמבואר. ואף שיש מקום לטעון דמצוה בכל יום לברך ברכה"ת כמו בתפלה וברכת כהנים שנוהגים פעם אחת ביום וכמבואר ברמב"ם (הל' תפלה בפרטי המצוות וכן בפ"א ה"א שם, וכ"ה במצות ת"ת לשי' הפנ"י בברכות כ"א ע"א) מ"מ אין זה סברת ר"ת אלא דימה ברכה"ת לברכות השחר וזה ודאי דרבנן היא, ובאמת נראה פשוט דבה"ת מה"ת קשורה לת"ת ואינו כתפלה וברכה"נ שחייב בהם בכל יום, והארכתי בכ"ז במק"א.

אך באמת נראה טפי דאין כונת רש"י כלל לומר שמשה רבינו בריך ברכת התורה להוציא את בני ישראל, וכל כונת הגמ' ופרש"י דלפני שמשה קרא את השירה לפני בני

בענין ברכת התורה

ישראל אמר דברי ברכה ושבח להקב"ה ומכאן למדו חז"ל שראוי לברך את ה' לפני תלמוד תורה.

וממה שאמר לבג"י הבו גודל לאלוקינו למדו עוד דמצוה לענות אמן אחר הברכה.

אבל אין ברכתו של מרע"ה ברכת התורה ממש אלא ברכת שיר ושבח להקב"ה. וזה הטעם דנקט הרמב"ם דאין ברכת התורה מצות עשה ממש כמו ברכת המזון, ולא מנאה במנין המצוות, דאין כאן אלא מקור כללי דמשה כך נהג וכך עשה לברך את ה' לפני קריאת השירה ומכאן למדנו את שורש ענין ברכה"ת.

כך נראה פשוטן של דברים.

וממילא אזלא לה קושיית ההשיב משה, דמעולם לא עלה על דעת חז"ל שמושה בירך ברכת התורה ממש, ובאמת לא מצינו מצוה בתורת משה לברך בה"ת אלא שכך עשה משה ואמר דברי ברכה ושירה לפני קריאת השירה.

ודו"ק בכ"ז כי נכון הוא לענ"ד.

ג

ובעיקר מחלוקת הרא"ש ור"ת נראה לכאורה דנחלקו ביסוד גדר ברכת התורה אם כברכת המצוות היא ומברך על מצות ת"ת או כברכת ההודאה והארכתי בזה במק"א, דאם ברכת המצוה היא מסתבר כשיטת הרא"ש דהיא תלויה בהפסק והיסח הדעת וככל ברכות המצוה דאם הפסיק חוזר ומברך ואין חיובה תלוי ביום כלל, אבל אם ברכת הודאה היא מסתבר טפי כשיטת ר"ת שתיקנו חכמים לברך בכל יום ויום וכברכות השחר שכולם שבח והודאה ותיקנו שיאמרו בכל יום ויום. וראיתי שוב שכ"כ הישועות יעקב (סי' מ"ז סק"א) עי"ש, ובעיקר חקירה זו במהות מצות ברכת התורה יעויין מה שהארכנו במנחת אשר דברים (סימן צ"ג).

והנה בשו"ת מהרש"ג (ח"א סי' ס"ב) כתב לחדש דאין כלל איסור לתלמוד לפני ברכת התורה אלא לשיטת הרא"ש אבל לשיטת ר"ת דבכל יום ויום מברך ברכת התורה דינה כברכות השחר ואין כלל איסור ומניעה לתלמוד לפני ברכת התורה עי"ש. אך לענ"ד טעות היא זו, דפשוט לכו"ע דמצות ברכת התורה מדאורייתא כך היא דכל הלומד תורה חייב לברך עליה וכמו שעשו משה וישראל דהלא כתיב "כי שם ה' אקרא

בענין ברכת התורה

הבו גודל לאלקינו" אלא דלדעת ר"ת תיקנו אנשי כנה"ג שיברך בכל יום בבוקר כמו שתקנו ברכות השחר ותיקנו שברכת כל יום תפטרנו עד ליום המחרת, אך ודאי אף לר"ת כל הלומד ולא בירך על תלמודו ביטל מצות עשה, כך נראה ברור לענ"ד.

ויש מן האחרונים שהבינו שיש איסור ללמוד ללא ברכה"ת (כעין איסור להנות מן העולם בלי ברכה) וברכת התורה מתיר היא, ולא רק מצוה, עיין משיב דבר (ח"א סי' מ"ז) וכ"כ במנחת שלמה (ח"א סי' י"ח אות ט') דבה"ת הוי מתיר כשם שברכת הנהנין הוי מתיר, דכשם שאסור להנות מהעולם הזה בלי ברכה כך אסור ללמוד תורה בלי ברכה, אך בעניי לא ידעתי כל מקור לד"ז ונראה טפי דאין כאן אלא ביטול מצ"ע וכשהוא אנוס בברכה מותר ללמוד בלי ברכה, וכ"כ הגרשז"א (שם בסי' צ"א א') וסתר דברי עצמו, עי"ש.

ג

עוד בענין ברכת התורה בשבועות

והנה נשאלתי בשנה זו [תשע"ה] שחל בו ערב שבועות בשבת, במי שישן ערב שבועות כדי שיוכל להיות ער כל ליל שבועות וגמר בלבו לברך ברכה"ת בבוקר וכשיטת הגרעק"א, אך בתפילת מנחה בשבת עלה לתורה ובירך ברכת אשר בחר בנו, ושאל אם יצא בכך ברכת התורה ואם נבצר ממנו ע"י ברכתו לברך ברכה"ת בבוקר.

שתי שאלות יש כאן:

א. האם יצא בברכתו ידי חובת ברכת התורה או שמא אין ברכה זו אלא על קריאת התורה בלבד.

ב. את"ל שיצא, האם עדיין יש בידו לברך בבוקר את שתי הברכות הראשונות שלא בירך בעלותו לתורה, או שמא כיון שברכת אשר בחר בנו הוא המעולה שבברכות מפסיד בכך את כל ברכות התורה.

ולכאורה יש לפשוט שתי שאלות אלה מהמבואר להדיא בשו"ע (סימן קל"ט סעיף ט'):

"אם קראוהו לקרות בתורה קודם שיברך ברכת התורה לעצמו, כבר נפטר מלברך ברכת אשר בחר בנו, דלא גרע ממי שנפטר באהבה רבה".

בענין ברכת התורה

ובמשנ"ב (שם ס"ק ל"ב):

"דלא גרע ממי שנפטר וכו' - וכמבואר לעיל בסימן מ"ז ס"ז. וכתבו האחרונים דמ"מ לא דמי לגמרי לנפטר באהבה רבה דהתם יצא בזה גם ברכת אקב"ו לעסוק וגם הערב נא מושא"כ הכא לא נפטר רק מברכת אשר בחר בנו לבד אבל אידך צריך להשלים ויאמר אח"כ ברכת כהנים שרגילין לומר תמיד".

הרי מבואר בשו"ע ומדברי המשנ"ב דבברכו על התורה נפטר מברכת אשר בחר בנו, אבל עדיין עליו לברך שאר הברכות.

אמנם בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' כ"א) נקט דאם בירך אשר בחר בנו יצא יד"ח לגמרי ושוב אינו מברך אקב"ו והערב נא, כיון שברכה זו מה"ת והיא המעולה שבברכות עי"ש. וזה לכאורה נסתר מלשון השו"ע ודברי הפוסקים שהביא המשנ"ב.

אך בכל עיקר הלכה זו תמה בעל חות יאיר במקור חיים דמהי"ת לומר שנפטר מבה"ת ע"י ברכה שבירך בעלותו לתורה, והלא בגמרא הקריאה מברך ברכה אחרונה, ושוב אינו נפטר ע"י ברכה ראשונה, עי"ש.

ולא ירדתי לסוף דעתו דמה ענין ברכה אחרונה לברכה ראשונה, ואף דבברכה ראשונה ואחרונה דברכת הנהנין אכן ברכה אחרונה הוי היסח הדעת מהמשך אכילתו ולאחר שבירך ברכה אחרונה אם חוזר ואוכל צריך לחזור ולברך, ואכן כך נראה פשוט דלאחר שבירך ברכה אחרונה על קריאת התורה אם יעלה שוב לתורה ודאי צריך לחזור ולברך אשר בחר בנו וכו' דדין קריה"ת לענין זה כדין אכילה ושתיה, אך אין כ"ז ענין למה שנתחדשה הלכה דברכות התורה שמברך בעלותו לקריאת התורה פוטרנו מלברך ברכה זו על תלמוד תורה, דבכלל ברכה זו שמברך על קריה"ת נכלל גם ברכה"ת שעליו לברך על תלמודו. דהלא ברכה אחרונה דאשר נתן לנו תורת אמת לא מציינו אלא בקריה"ת ואינו ענין כלל לדין הכללי של ברכת התורה.

אך אי בדידי תליא יש לדון בכל עיקר הנחה זו, דמהי"ת לומר דבברכה על קריאת התורה נפטר ממצוות ברכת התורה ואפשר דשאני מברכת אהבה רבה דהוי כתפילה כללית הנאמרת בכל יום, ואף שהיא ברכת קר"ש, מ"מ פשוט דאין הזיקה שבין ברכה זו לקר"ש דומה לברכה שמברכים על קריאת התורה.

בענין ברכת התורה

ואפשר שזה אכן עומק כוונת המקו"ח, דכיון דחזינן דבקריה"ת יש גם ברכה אחרונה לאחר הקריאה ע"כ דגם ברכה ראשונה דאשר בחר בנו, אינה אלא על קריה"ת ולא על כללות תלמודה של תורה.

אך מ"מ אין לזוז מדברי השו"ע שהמברך בעלותו לתורה נפטר מלברך ברכת אשר בחר בנו.

ומשו"כ נראה דכיון שבירך על התורה שוב אזדא לה עצת הגרעק"א ושוב נכנס לבית הספק בענין ברכת התורה בבוקר.

ואפשר דבכה"ג עדיף שיכווין בפירוש בברכה דקריה"ת שלא לצאת יד"ח אלא על קריה"ת בלבד, ולא לשם ברכת התורה. ואף שהארכתי במק"א (שו"ת מנח"א ח"א סי' א') לדון אם ביד האדם להגביל את תוקף ברכותיו, מסקנת דברינו שם דכאשר הוא עושה כן לצאת מידי ספק ברכות שפיר דמי, ונראה דה"ה בני"ד.

ובר מן דין נראה לכאורה דבני"ד עדיף טפי, דמ"מ עיקר ברכתו אינה אלא על קריאת התורה אלא שנתחדשה הלכה דנפטר מלברך שוב ברכה זו, וכיון שכן ודאי מסתבר דרשאי הוא לכיון שלא תחול ברכתו אלא על קריה"ת בלבד, ובפרט דלדעת המקור חיים הרי מעיקר הדין אין ברכה זו פוטרת מברכת התורה, ודו"ק בכ"ז.

לקט אמרים על ברכת התורה

לקט אמרים על ברכת התורה

מצינו בדברי גדולי האחרונים שנחלקו אם בת"ת נאמר הכלל של מצוות לאו ליהנות ניתנו, שבבית יוסף (יורה דעה סימן רכ"ד) כתב שמי שהיה מודר הנאה מבני העיר, מותר לקרוא בספר תורה קריאה של מצוה, משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו. וכתב שמטעם זה אין אחר מהקהל יכול לאסור על הקהל לקרוא בספר תורה. אמנם בט"ז (יו"ד סימן רכא ס"ק מג) כתב דלא דמיא מצות ת"ת לשאר מצוות, שהרי אסור לאבל ללמוד בימי אבלו, וע"כ דבזה אין אומרים מצוות לאו ליהנות ניתנו.

ובקצות החושן (סימן עב ס"ק לד) כתב דהשואל ספר מחבירו אינו חייב באונסין, כיון דמצוות לאו ליהנות ניתנו, והשואל ספר לא חשיב דנהנה מגוף הספר, עי"ש. ובנה"מ (שם ס"ק י"ז) כתב דאישתמיטתיה דברי הט"ז הנ"ל דבמצות ת"ת אין אומרים דמצוות לאו ליהנות ניתנו.

ובלבוש (או"ח סי' מז ס"ו) כתב לבאר מדוע בברכת התורה מברכים שתי ברכות, וכתב שיש מי שביאר, שברכה אחת היא ברכת המצוה, ולכך מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק וכו', והאחת היא ברכת הנהנין כי הלימוד הוא הנאה, וכמו שמברכין שתי ברכות על המצה של מצוה אפילו אין לו רק כזית, לפי שהנאת הגוף שיש בו מצות עשה מברכין ברכת המצוה וברכת הנהנין, וכן באכילת הפסח ושאר קרבנות וכו', וכ' לדחות הדברים בזה"ל:

"על זאת אשיב ואומר שאין נ"ל כלל טעם זה, שאם היה להם ז"ל טעם זה היה להם לתקן לעשות שתי ברכות ראשונות בכל פעם קודם שיתחיל ללמוד. אלא נ"ל דסבירא להו לחז"ל שאין הנאת מצוה זו דומה לשאר מצוות שנהנין מהן כגון מצה ופסח ושאר זבחים, דהתם ההנאה והמצוה שני עניינים הם, ההנאה היא מה שנהנה גופו מזאת האכילה אפילו לא היה בה מצוה כמו שנהנה משאר לחם ובשר, והמצוה היא מה שאוכל מצה ולא חמץ ושאוכלו לשם מצה וכן בקרבן, אבל הכא המצוה וההנאה חדא מילתא היא, שמצות הלימוד הוא שידע מה שילמד כדכתיב [דברים לא, יג] ולמדו ליראה את ה' וגו', וההנאה הוא ג"כ שידע מה שלמד, והרי

לקט אמרים על ברכת התורה

הכל ענין אחד הוא, לכך לא תקנו עליה בשום פעם רק ברכה אחת ברכת המצוה והיא היא ברכת הנהנין, מה שאין כן בהנאת שאר מצות, נ"ל דו"ק".

וע"ע באמרי בינה (דיני שבת סימן יב) שהביא בשם הפני אריה (סי' מ"ז) להתיר להתפלל וללמוד מתוך הספר לאור הנר שהדליק הנכרי לצורך ישראל בשבת מה"ט דמצות לאו ליהנות ניתנו, וכתב להשיג ע"ד הט"ז הנ"ל מהא דאיתא בברכות (דף כ"א) דלמדנו ברכת התורה לאחריה מבהמ"ז מק"ו כו', ופריך מה למזון שכן נהנה, הרי דלימוד תורה לא חשיב נהנה ושמחת נפש לחוד והנאת הגוף לחוד, ולענין איסור הנאה כל שאין גופו נהנה ל"ח הנאה עכ"ד. ודחה האמרי בינה ראייתו, שמה שאמרו מה למזון שכן נהנה הכוונה שהיא הנאת הגוף ממש, הבאה בתוך הגוף, משא"כ בתלמוד תורה שהיא הנאה חיצונית כמו סיכה ורחיצה, שאין מברכים עליהם, עי"ש.

וראה את לשון קדשו של החסיד רבינו יונה במס' אבות (פ"ב מי"ד):

"ודע לפני מי אתה עמל - לפני בוחן כליות ולב. וכי תלמד תורה תטרח ותשים כוונתך בה, ובזה תדע להשיב את אפיקורוס, וכשאתה מיגע את עצמך בתורה תשתעשע בה, שמצינו שאמרה תורה (משלי ח' כ"ב) ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז, וכתוב בתריה ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום. הנה לך כי הקדוש ברוך הוא היה משתעשע בה, ויש לך לעשות כן, והוא שנאמר (משלי שם) משחקת בתבל ארצו ושעשעי את בני אדם, ר"ל כאשר היה התורה שעשועים להקב"ה קודם יצירת עולם, כך תהיה משחקת בתבל אחר שנברא העולם ושעשועים לבני אדם".

ומדבריו למדנו דכאשר אדם משתעשע בדברי תורה הולך הוא בדרכי ה' ודבק במידותיו, שהרי הקב"ה משתעשע בתורתו והקב"ה נתן לנו את התורה כדי שאנו נשתעשע בה. ועוד זאת למדנו מדבריו דלשם כך נתן לנו הקב"ה את התורה כדי שנשתעשע בה, וכך היא דרכה של תורה ודרך תלמודה, ולא בדיעבד יש כאן משום דא"א בלא"ה, אלא מצוה מן

לקט אמרים על ברכת התורה

המובחר.

והגדולה שבראיות, דהלא כך תיקנו לומר בברכת התורה שבכל יום ויום, "והערב נא ה' אלקנו את דברי תורתך בפינו", הרי שמתפללים אנו לנותן התורה שיהיו ד"ת ערבים בפינו, וע"כ שכך נכון ויאה וטוב ויפה.

אמנם חידוש ראיתי באבודרהם (ברכות השחר) שכתב בביאור ברכה זו:

"הערב נא ה' אלקינו, על שם (מלאכי ג' ד') וערבה לה', ועל שם (תהלים קי"ט קכ"ב) ערוב עבדך לטוב".

הרי שפירש לשון זה בשני דרכים, שפירוש הראשון אכן מלשון מתיקות ועריבות וכמ"ש וערבה לה', ולפירוש השני מלשון ערבות וכמ"ש ערוב עבדך לטוב, וכפרש"י שם דהוי לשון הצלה, ובאב"ע מלשון ערבות כמו ועבדך ערב את הנער, והדברים דברי חידוש.

ושו"ר ברש"י (ברכות י"א ע"ב) ד"ה הערב נא):

"הערב נא ה' אלהינו - יערבו עלינו לעסוק בהם מאהבה".

ולמדנו מדבריו הערה מופלאה, דלא בשעשוע של תורה מדובר, אלא במתיקות העבודה מאהבה, דאין לך עריבות ומתיקות מעבודת ה' באהבה ובדביקות ולהנות מזיו השכינה.

ועוד ראיתי שגם האבודרהם לאחר שהביא את שתי הפסוקים הנ"ל שוב העתיק את לשונו של רש"י, עי"ש.

אך בפירוש רבינו מנוח על הרמב"ם (פ"ז מהלכות תפילה ה"י) כתב:

"והערב נא. פירוש לאחר הבנתם יהיו לנו ערבים ומתוקים, ונשכח כל העמל שעמלנו בהם, וישוב לנו העמל ההוא למנוחה ולעונג, שאל"כ לא יהיה עמלו בתורה, ואיך יהיה זה, אם שכלנו יצא מן הכח אל הפועל ונבין הדברים כאשר הם".

לקט אמרים על ברכת התורה

ומדבריו למדנו שאכן הכוונה למתיקות ועריבות הבנת דברי תורה על בורין כפי שהם. ועוד למדנו מדבריו דרך ע"י שמחת התורה נזכה גם לעמלה ויגיעה, והוא שמבקשים ומתפללים והערב נא. ודו"ק בכ"ז.

הנה אמרו חז"ל בנדרים (פ"א ע"א):

"ומפני מה אין מצויין ת"ח לצאת ת"ח מבניהן, אמר רב יוסף שלא יאמרו תורה ירושה היא להם. רב ששת בריה דרב אידי אומר כדי שלא יתגדרו על הצבור. מר זוטרא אומר מפני שהן מתגברין על הצבור. רב אשי אומר משום דקרו לאינשי חמרי. רבינא אומר שאין מברכין בתורה תחלה, דאמר רב יהודה אמר רב, מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו, דכתיב ויאמר ה' על עזבם את תורת יוגו', היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה. אמר רב יהודה אמר רב שאין מברכין בתורה תחלה".

וחידוש יש בדבריהם דלא זו בלבד שאין התורה עוברת בירושה, אלא יתירה מזו, אין זה מצוי שתלמידי חכמים יהיו בניהם ת"ח, עד שאמרו שם "הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה". ובגמרא אמרו כמה טעמים למה באמת אין ת"ח מצויים שיצאו בניהם ת"ח.

ובמה שאמרו שלא ברכו בתורה תחילה, במפרש המיוחס לרש"י כתב דת"ח אינם מברכים על התורה מכיון שחושבים הם שהתורה ירושה להם, וכיון שאינם מברכים אין התורה מתקיימת בהם.

וז"ל:

"כשמשימין לתלמוד תורה ותלמידי חכמים בני תלמידי חכמים מתוך שהן זהירין לעסוק בתורה ורגילין בה אינן זהירין לברך כשפותחין לא מקיימא ברכתא [כדאמרינן בברכת התורה] נהיה אנחנו וצאצאינו מלומדי תורה".

לקט אמרים על ברכת התורה

ולפי פירושו תלמידי החכמים הם אלה שאינם מברכים בתורה תחילה. ומה שאינם מברכים היינו "ונהיה אנחנו וצאצאינו וכו".

ולולי דבריו היה נראה לפרש שבני הת"ח הם אלה שאינם מברכים תחילה, משום שחושבים הם שהתורה ירושה להם ואינם צריכים להתפלל ולבקש והערב נא ה"א את דברי תורתך בפינו. וכבר הבאתי בכמ"ק מה שכתב בדגל מחנה אפרים (פרשת בשלח) בשם מורו זקיני הבעש"ט שלא ברכו בתורה תחלה היינו "והערב נא". וכיון שאינם מתפללים והערב נא, אין דברי התורה ערבים בפיהם, כי ללא מתיקות התורה ועריבותה אי אפשר כלל שיהיה האדם ת"ח.

וראה עוד דברים נפלאים שכתב בזה בספר נוהג כצאן יוסף (אות כ"ה) בביאור ברכת והערב נא:

"על כן אומר אני עם שכבר אמרתי פירוש על הגמרא מפני מה רוב בנים של תלמידי חכמים עמי הארץ, מפני שאין מברכין בתורה תחילה, דלכאורה יקשה דאינו מידה במידה. ואמרתי דאע"פ שמצות לאו ליהנות נתנו מצוות לימוד ליהנות ניתן, שצריך אדם לשמוח שמחה של מצוה וליהנות מדברי תורה שהוא לומד. ויחשוב בלבבו מה מאד בחר לו יה ישראל לסגולתו ליתן להם תורת אמת ולהצילם מדת כוזבת... ושעל כן נשתנה ברכה זו מכל שאר ברכות, שלא מצינו בשום ברכה הן ברכת המצוות או ברכת הנהנין שמתפללין שיערב לו המצוה או האכילה כמו שאנו מתפללין הכא והערב נא, וזהו מפני מה רוב בנים של תלמידי חכמים עמי הארץ, הא אדרבה משורש תלמיד חכם שצריך להיות נוקם ונוטר כנחש יצא שפ"ע רב תבואות מרא דחיטא. וכל בריה מוליד במינו. אלא מפני שאין מברכין בתורה תחילה דמגלין אדעתיהו שאינם נהנים בדברי תורה א"כ למה לו בנים תלמידי חכמים, וזה הוי שפיר מידה כנגד מידה. ולפי זה יהיו שתי ברכות אלו שתיהם ברכות ראשונות, האחת דהיינו לעסוק היא ברכת המצוה כמו להתעטף, להניח, להדליק. ואשר בחר בנו היא ברכת הנהנין, שמהנה במה שבחר בנו מכל העמים וכו'. ואל תקשה לך א"כ שהיא ברכת הנהנין למה אינו מברך ברכה אחרונה כמו שאר הנאות שמברכין עליהן ברכה אחרונה. די ש לומר כיון דכתיב

לקט אמרים על ברכת התורה

והגית בו יומם ולילה הוי ליה כאילו אכל כל היום כולו דאינו מברך ברכת המזון עד שרוצה להפסיק מאכילתו, והכא לא שייך הפסק".

הנה אמרו חז"ל (נדריים פ"א ע"א) "על מה אבדה הארץ, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו" עד שפירשה הקב"ה בעצמו "על עזבם את תורתך שלא בירכו בתורה תחילה" והר"ן כבר כתב שם דפשוט שלא משום ביטול מצות ברכת התורה בלבד חרב הבית אלא משום "שלא היתה התורה חשובה בעיניהם" ולא עסקו בה לשמה, לא די בכך שאנו עוסקים בתורה אלא צריך שתהיה התורה חשובה בעינינו, שנבין ונדע, "כי היא חייכם ואורך ימיכם", שנדע ונבין ש"תלמיד שגלה לערי מקלט מגלין רבו עמו שנאמר ונס אל אחת הערים האלה וחי, עשה לו כדי שיחיה", ולשונו הזהב של הרמב"ם צריכה להיות שגורה בפיו וחקוקה על לוח לבנו "חיי בעלי החכמה ומבקשיה ללא תלמוד כמיתה חשובין" (רמב"ם פ"ז מהלכות רוצח הלכה א'), אין אנו ראויים להשראת השכינה עד שנשמח בדברי תורה ונשתעשע בהם ונדע כי הם חיינו ואורך ימינו.

וכבר כתב בדגל מחנה אפרים (פרשת בשלח) בשם זקינו ומורו הבעש"ט שבזמן החורבן לא בירכו את ברכת "והערב נא" וכתב שזה דבר פלא, ולכאורה אכן פלא הוא, הלא הברכה האחרונה, אשר בחר בנו היא המעולה שבברכות (ברכות ט"ו ע"א) הראשונה היא ברכת המצוה "אשר קדשנו במצותיו", והערב נא היא הקטנה שבברכות התורה ואינה אלא סמוכה לחבירתה, מדוע אפוא חידש הבעש"ט דרך משום חסרון ברכה זו חרב הבית וגלו ישראל מעל אדמתן.

והנראה בזה, דרק אם נזכה שתהיה התורה חשובה בעינינו, רק אם נשמח ונשתעשע במתיקות עריבותה, רק אז נוכל להבטיח שגם בנינו אחרינו יצעדו בגאון בדרך התורה ובתלמודה, ולא בכדי הסמיכו חז"ל "והערב נא... ונהיה אנחנו וצאצאינו כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה" כי רק כאשר בנינו יראו בבית את מתיקות התורה, עריבותה

לקט אמרים על ברכת התורה

ושמחתה ירצו גם הם לצעוד בעקבותינו בדרך התורה. וכן כתוב בשירת האזינו "וענתה בי השירה הזאת... כי לא תשכח מפי זרעו" (דברים ל"א כ"א) רק אם התורה תהיה שירה בפינו ונשיר את זמרתה בשקיקה ובצמאון יובטח "כי לא תשכח מפי זרעו".

ולכן אמר הבעש"ט זי"ע כי רק משום שחדלו לומר והערב נא אבדה הארץ, חרב הבית, וגלו ישראל מעל אדמתם.

ובדבר זה עלינו להתחזק, להרבות בשמחת התורה, בשירה ובזמרה, בצמאון ובשקיקה כדי להשרות השכינה בישראל.

ואמרתי מאז בביאור נוסח הברכה "והערב נא את דברי תורתך בפינו, ונהיה אנחנו וצאצאינו... כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה", ולכאורה שתי בקשות ושני ענינים שונים יש כאן בברכה אחת, אך נראה דלא שני ענינים הם אלא ענין אחד, דרק אם ד"ת יהיו בעינינו עריבים ומתוקים נוכל לזכות שגם צאצאינו ילכו בדרכנו, רק אז נזכה להנחיל לזרעינו אהבת תורה ויהיו אף הם לומדי תורתך לשמה.

ודבר זה בדוק ומנוסה, כאשר יש בבית יהודי אורה של שמחה, שמחת התורה ושמחת המצוה, יזכו שגם בניהם ילכו בדרכם וימשיכו את מורשת אבותם, אבל כשאין בבית שמחה של תורה ומצוה, קרוב הדבר חלילה שבניהם יחפשו להם שמחה ואושר בשדות זרים ויחפרו להם בורות נשברים.

ועיין עוד בגבורת ה' למהר"ל (סוף פרק ס"ב) שכתב טעם דאין מברכין על מצות ההגדה משום שעיקרו במחשבה דאם אינו מבין תוכן הדברים אינו יוצא יד"ח, ובתלמוד תורה מברכין לעסוק בדברי תורה שהעסק שיש בו בת"ת הוא המצוה אף שאינו מבין מה שאומר.

ונראה בטעם דבריו דעיקר המצוה אינו בעצם הדיבור אלא כדי שיזכור

לקט אמרים על ברכת התורה

האדם יצי"מ על הנסים הגדולים וחסדי השי"ת עלינו ואם אינו מבין פירוש הדברים שמוציא בפיו אין בזה מצוה, וכ"כ מהר"ם שיק על המצוות (מצוה כ"א). והנה לכאורה היה אפשר לומר בסברת המהר"ל דאם אינו מבין אין זה סיפור אך אין זה נראה כ"כ בסברא, ועוד דא"כ למה מברך על ספה"ע והלא כתב המג"א (בסימן תפ"ט ס"ק ב') דאם אינו מבין לא יצא יד"ח משום דאין זה ספירה, אלא נראה דאף דבעינן בספה"ע שיבין מ"מ הוי מצוה שבדיבור אבל בסיפור יצי"מ הרי כל מהותו שיהלל וישבח להקב"ה על ניסיו וחסדיו כמ"ש החינוך (מצוה כ"א) והרמב"ם (סהמ"צ עשין קנ"ז) וא"כ עיקרו במחשבה ובלב ולכן אין בו ברכה, ודו"ק.

ואפשר להעמיס כונה זו גם בדברי הרא"ש, אך אין זה נראה בלשונו. אך נראה יותר הטעמת הדברים כמו שכתבתי לעיל דמצות הסיפור הוא רק השלמת מצות הזכירה הכללית ע"י מעשי המצוות. ועכ"פ מבואר בדברי הרא"ש דאין מצות הגדה בפה אלא ע"י שאלה כנ"ל.

ונתקשיתי במה שכתב המהר"ל שם דמברכין ברכת התורה כיון דאף אם אינו מבין יש בזה מצוה, ולא ידעתי מה צורך יש לומר כן והלא מצות ברה"ת מה"ת היא לרוב הראשונים וא"כ אינו דומה כלל לברכות המצוות ורק בברכת המצוה שתיקנו חז"ל אמרו שאין מברכין על מחשבה ולא בברה"ת שהוא מה"ת, ואפשר שכונתו לברכה הראשונה לעסוק בד"ת שהיא ברכת המצוה. והרי שיטת הגר"א ידועה בסימן מ"ז דאף בהרהור חייב בברה"ת, ועיין עוד במגן אברהם (סימן נ' ס"ק ב') דס"ל דאם אינו מבין אין זה תורה כלל ופטור מלברך ודלא כשי' המהר"ל הנ"ל.

[מנחת אשר מועדים ח"ג סימן ט"ז]

ויש לדקדק דקדוק נפלא במה שאמר יוסף הצדיק לאחיו "אל תתעסקו בדבר הלכה" (תענית י' ע"ב), ולשון עסק משמעו פלפול בעיון ועומק הדברים, כמו שכתב הט"ז (סימן מ"ז סק"א) לפרש נוסח הברכה "לעסוק בדברי תורה", אך מ"מ אמרו במדרש שלא יפסיקו מדבר הלכה, אך לא יתעסקו בה, ובאמת לשון המדרש רבה שלפנינו (בראשית רבה פרשה

לקט אמרים על ברכת התורה

צ"ד אות ב) "ואל תעמידו עצמכם מדברי תורה", ולא אמרו דבר הלכה
אלא דברי תורה, והיינו למיגרס ולשנן, אבל באמת לא יעסקו בדבר
הלכה, ודו"ק.

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

